

Posudek oponenta na diplomní magisterskou práci

KRŠŇÁKOVÁ, Kristýna. *Milan Kundera a téma pomsty v jeho románech*. Praha: FHS UK, 2023.

Záměr a povaha práce

Předložená práce analyzuje vybrané povídky a romány Milana Kundery s ohledem na motiv pomsty podněcované resentimentem. Teoretické východisko uchopení resentimentu autorka shledává v Nietzscheho pojednání *Genealogie morálky*, které příležitostně doplňuje Girardovým pojetím zprostředkované touhy z pojednání *Lež romantismu a pravda románu*. Toto teoretické východisko autorka využívá jako interpretační klíč pro odkrytí a sledování motivu resentimentu v Kunderových dílech *Já, truchlivý Bůh*, *Žert*, *Život je jinde* a *Valčík na rozloučenou*. Každý text autorka nejdříve analyzuje ohledně fabule a syžetu a následně hledá postavy resentimentu, analyzuje důvody pomsty, její konstrukci a nakonec její vyústění. Autorka přitom také sleduje, zda je sledovaný motiv pomsty podstatný pro naratologickou výstavbu textu, resp. doslova zda pomsta „nepředstavuje metafyzický prvek podstatný pro naratologickou výstavbu textů“ a případně „zda tato metafyzická povaha pomsty je ve skutečnosti resentimentální“ (s. 10).

Komentář

Klíčový problém práce

Svůj komentář budu soustřeďovat na klíčový problém, který v práci vidím, a tímto problémem je nedostatečné zvládnutí teoretického východiska z Nietzscheho pojednání *Genealogie morálky*. Autorka Nietzscheho výklad chápe jako historický či sociologický popis nějakého společenství (srov. s. 11 aj.), či jako třídní střet v rámci společnosti (s. 12). Nietzsche však skrze příklady vybírané napříč historií (homérští hrdinové, Římané, staří Židé, křesťané ad.) buduje určitou typologii, v rámci které sleduje proměnu myšlení a chápání skutečnosti.

Obdobně zploštěle autorka uchopuje i motiv resentimentu, který vyzní jako pouze negativně motivovaná síla, která se patrně stala větší než síla pánů, a proto zvítězila. Viz popisy typu:

„Vzniká tak dvojí morálka, přičemž morálka otroků porazila morálku pánů, jelikož jejímž stavebním kamenem je resentiment – nenávisť, ukřivdění, zloba.“ (s. 12)

Chybí vyzdvižení toho, že nejde o kvantitativní proměnu (kdo má větší sílu či výdrž), ale o proměnu kvalitativní, resp. o převrácení pohledů. V panském rozlišení „dobrý – špatný“ jde o to, že dobrý v jádru znamená toho, kdo skutečně žije, kdo vítězí, vyniká, skvěje se; oproti tomu špatní jsou ti, kteří nevyniknou, jsou pro svou slabost odsouzeni žít v ústraní, v podstatě neexistují. Proměna v „dobrý – zlý“ pak znamená, že slabost a ponížení se promění ve ctnost, která se však stane nástrojem mocenského převrácení: najednou to dobré (= to, oč se má usilovat) je určováno slabostí, která je jako ctnost vnucena právě i těm původně silným, kteří jsou pak takto podrobeni původně slabým.

Co zde znamená resentment, autorka sice zachytí, ale interpretačně nevypracuje. Jde o „nenávist z nemohoucnosti“ (s. 12). Zde by bylo dobré podívat se buď do originálu, nebo alespoň do nějaké výkladové literatury. Nemohoucnost = Ohn-macht = doslova „bez-moci“. Jde o nenávist prýšticí z bez-moci. Aby však z bez-moci prýštila nenávist, musí v základu pocitu bezmoci být původně *potřeba* moci, jen vůči které lze právě *absenci* moci zakoušet. V základu resentimentu je nenaplněná touha po moci, která se naplňuje právě tím převrácením původního „dobré = špatné“ v „dobré – zlé“. Ať už je to stanovisko panské či otrocké morálky, je to vždy různá modifikace naplňování touhy po moci, která se ukazuje jako základní hybný princip všeho konání.

Z Nietzscheho stanoviska by pak pro účely interpretace románových postav bylo dobré vypracovat i další souvislosti, jako např. špatné svědomí, pocit viny, u nichž je však potřeba vidět, že jsou právě skrze převrácení morálky vnuceny druhým, čímž jsou pak ti druzí ovládáni.

Autorka bohužel uchopí resentment v nejjednodušších psychologických pojmech jako nenávist, která vznikla utrpenou křivdou, odmítnutím či porážkou, kdy dotyčný vnějšně projektuje vinu (mnohdy ve spojení s určitou idealizací) na někoho jiného, jemuž se pak touží pomstít. (s. 13; srov. pak např. s. 32) To je ovšem příliš zplošťující a odpovídá tomu pak i interpretační vytěžení románů. Postavou resentimentu je pak každý, kdo se cítí ukřivděn a chce nějakou satisfakci, přičemž autorka pak na několika místech dosti násilným způsobem či spíše příliš rychlým spojením zaškatulkuje románové postavy do kategorií panské (s. 25) či otrocké morálky (s. 27).

Nejblíže k Nietzschemu pojetí resentimentu je patrně autorčin výklad postavy Jaromila (*Život je jinde*). (s. 50–52)

Další obecné poznámky

Vedle klíčového problému práce lze vytknout občasné překlepy a ne vždy zcela souvislý výklad.

Analýzy fabule a syžetu jsou dosti strohé a spíše než o analýzu jde o přehledový popis, do kterého jsou občas vloženy interpretační poznámky (často již převzaté od jiných interpretů), které však strukturní analýzu posouvají už k určitému zvýznamňujícímu čtení.

Na druhou stranu je potřeba vyzdvihnout, že autorka sledované texty určitým strukturovaným způsobem předvedla, a to tak, že v nich i z omezeně připraveného teoretického východiska svůj interpretační záměr uplatnila.

Otázka k obhajobě:

Co autorka míní tím, že msta představuje metafyzický prvek podstatný pro naratologickou výstavbu textů, resp. že by metafyzická povaha pomsty byla ve skutečnosti resentimentální? Co zde znamená „metafyzická“ či „metafyzika“?

Celkové hodnocení:

Oceňuji celkový interpretační nápad a vidím ho jako nosný, autorce se ho však podařilo naplnit jen na prvoplánové rovině, hlubší a pronikavější naplnění je bohužel omezeno výše zmíněným nedostatečným rozpracováním teoretického interpretačního východiska. Čili celkově práci doporučuji k obhajobě, přičemž navrhuji hodnocení dobře.

V Praze 15. června 2023

Mgr. Jaroslav Novotný, Ph.D.